

Jak to się pisze? Historyczna zasada pisowni polskiej

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Audiobook
- Mapa myśli
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Jan Tokarski, *Traktat o ortografii polskiej*, Warszawa 1978, s. 68–72.
- Źródło: Tomasz Lisowski, *Pisownia polska. Główne fazy rozwoju*, „Kwartalnik Językoznawczy", nr 2010/3–4, dostępny w internecie: http://pmichal-kwartjez.home.amu.edu.pl/teksty/teksty2010_3-4_3-4/Lisowski.pdf.

Jak to się pisze? Historyczna zasada pisowni polskiej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jedną z zasad rządzących polską ortografią, obok zasad fonetycznej, morfologicznej i konwencjonalnej, jest zasada historyczna, nazywana też tradycyjną. Pisownia wyrazów podlegających tej regule sprawia wiele problemów, ponieważ jest uwarunkowana historycznymi procesami rozwoju języka – tradycją językową i ortograficzną.

Twoje cele

- Poznasz jedną z czterech zasad rządzących polską ortografią.
- Podasz przykłady wyrazów, których pisownia uwarunkowana jest zasadą historyczną.
- Dowiesz się, jak ewoluował polski system językowy.

Przeczytaj

Ogólne uwagi o ortografii i interpunkcji

Ortografia jest zbiorem przepisów i reguł oddawania dźwięków języka na piśmie. Kształtowanie się jej to niekończący się i skomplikowany proces. Opiera się na czterech zasadach: fonetycznej, morfologicznej, historycznej i umownej.

Zasady te przysparzają wielu kłopotów, ponieważ ograniczają nawzajem swą stosowalność. Język polski, z języka mówionego, stał się językiem pisanym, dzięki przyjęciu znaków alfabetu łacińskiego. Początkowa ortografia była zbliżona do ortografii łaciny, ale niestety alfabet łaciński nie odpowiadał wielu dźwiękom języka polskiego. Na przykład nie było liter na oznaczenie niektórych polskich głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, twardych i miękkich w związku z tym wprowadzono dwuznaki i trójznaki oraz zastosowano znaki diakrytyczne.

Współczesny alfabet polski składa się z 32 liter, każda ma postać małą i wielką, a odpowiednie reguły określają ich stosowanie.

We wczesnych pismach w języku polskim pojawił się chaos, teksty nie były jednolite pod względem ortograficznym. Należało ujednolicić polską ortografię, zadania tego podjął się Jakub Parkoszowic (1440 r.) profesor i rektor Akademii Krakowskiej. W XVI w. krakowscy drukarze (Jan Haller i Hieronim Wietor) wprowadzili zasadę etymologiczną, literę i jako sposób zmiękczania spółgłosek oraz rozróżnienie s, sz, ś.

Pierwszym drukowanym traktatem o ortografii polskiej było dzieło Stanisława Zaborowskiego (1512 r.). Zarówno propozycja Parkoszowica, jak i Zaborowskiego, nie przyjęły się, ale wytyczyły pewną drogę dla tych, którzy w późniejszych wiekach podejmowali się zadania usystematyzowania polskiej ortografii.

Obecne reguły pochodzą głównie z roku 1936 na mocy postanowienia Komitetu Ortograficznego Polskiej Akademii Umiejętności. Kolejne zmiany dotyczą roku 1956 i lat 1993-1997.

Współczesna ortografia

Współczesna ortografia opiera się na zasadach: fonetycznej, morfologicznej, historycznej, konwencjonalnej. Spośród wymienionych czterech zasad na uwagę zasługuje zasada historyczna, będąca wynikiem procesów historycznych. Dawniej litery *u* i *ó*, *rz* i *ż*, *ch* i *h* oznaczały różne dźwięki. Wiele cech dawnej polszczyzny jest zachowanych w gwarach.

Tomasz Lisowski

Pisownia polska. Główne fazy rozwoju

Współczesna pisownia polska genetycznie jest fonetyczna. Zasób znaków graficznych (liter, połączeń literowych, liter wzbogaconych o znaki diakrytyczne), jakimi się dziś posługujemy, jest efektem stopniowego przystosowywania do potrzeb polszczyzny przejętego (wraz z chrztem Mieszka I) alfabetu łacińskiego. Echem tradycji średniowiecznej są dziś używane połączenia literowe „ch", „sz", „cz", „dz", „rz", a także idea połączenia litery spółgłoskowej z literą „i" (początkowo funkcję znaku miękkości pełnić mogła litera „y") na oznaczenie miękkości spółgłoski – „pi", „bi", „wi", „mi", „ki", „gi". Współczesna grafia polska zawdzięcza Stanisławowi Zaborowskiemu litery „ż", „ł", „ś", „ź", „ć", „ń", „ó" (wtedy w innej funkcji), redaktorom językowym drukarni Hieronima Wietora litery „ą", „ę" oraz połączenia „dź", „dż", będące efektem przyjętego przez nich kompromisu między grafią złożoną a grafią diakrytyczną, Alojzemu Felińskiemu zaś literę „j". Onufry Kopczyński po raz pierwszy, zalecając stosowanie między innymi litery „ó", podjął próbę archaizacji pisowni polskiej, a tym samym naruszył konstytutywną fonetyczną zasadę pisma alfabetycznego. Skodyfikowana ortografia polska ten rozdźwięk między pisownią a wymową jeszcze bardziej utrwala.

Źródło: Tomasz Lisowski, *Pisownia polska. Główne fazy rozwoju*, „Kwartalnik Językoznawczy", nr 2010/3–4, dostępny w internecie: http://pmichal-kwartjez.home.amu.edu.pl/teksty/teksty2010_3-4_3-4/Lisowski.pdf.

Scrabble

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Zasada historyczna

Zasad historyczna obejmuje głównie pisownię *ó* (obok *u*), *rz* (obok *ż*) oraz *h* (obok *ch*).

> **Jan Tokarski**
>
> ***Traktat o ortografii polskiej***
>
> Litera *ó* odpowiada dawniej samogłosce pośredniej między *o* i *u* (zastosowanie znaku diakrytycznego), a dziś wobec zrównania w wymowie z u straciła swe uzasadnienie fonetyczne. Ze względu jednak na żywą wymienność z *o*, np. *stóg* – *stogu*, i podobieństwo graficzne względem o, stała się jego odpowiednikiem morfologicznym.
>
> W deklinacji rzeczowników jednym z głównych gniazd takiej oboczności jest pisownia ó w mianowniku (bierniku) liczby pojedynczej wobec o w innych przypadkach. Ponieważ te mianowniki podają słowniki ortograficzne, poprzestanę tylko na niektórych

typowych przykładach: *sposób – sposobu*, *gród – grodu*, *wróg – wroga*, *bój – boju*, *sól – soli*, *wół – wołu*, *ołów – ołowiu*, *wóz – wozu*, *powódź – powodzi*, *wódz – wodza*. Wyrazy utrzymujące pisownię *ó* także w przypadkach zależnych podawać powinny słowniki, np. *zbój – zbója*, które jednak nie zawsze te sprawy odpowiednio różnicują.

Innym gniazdem *ó* wobec *o*, nie zawsze podawanym w słownikach ortograficznych, jest forma dopełniacza liczby mnogiej rzeczowników żeńskich i nijakich o końcówce zerowej (czysty temat).

Mamy tu od rzeczowników na:

-oba: *chorób*, *osób*, *ozdób*, *wątrób*;

-oda: *bród*, *gospód*, *jagód*, *kłód*, *mód*, *nagród*, *ód*, *przeszkód*, *przygód*, *swobód*, *szkód*, *trzód*, *ugód*, *wód*, *wygód*;

-oga: *dróg*, *nóg*, *odnóg*, *ostróg*, *podłóg*, *przestróg*, *stonóg*, *wyłóg*, *załóg*, *zapomóg*,

-oja: *dziewój*, *zdrój*;

-ola: *ról*;

-oła: *pszczół*, *pól*, *stodół*, *szkół*;

-ora: *pór*, *podpór*, *zapór*;

-owa: *budów*, *głów*, *krów*, *mów*, *namów*, *obmów*, *osnów*, *podków*, *połów*, *przemów*, *rozmów*, *słów*, *umów*;

-oza, *brzóz*, *dóz*, *kóz*, *łóz*;

od innych: *zorza – zórz*, *siostra – sióstr*;

od rzeczowników nijakich: *pole – pól*, *łóże – łóż*, *zboże – zbóż*, *zioło – ziół*, *sioło – siół*, *koło – kół*, *czoło – czół*, *słowo – słów*, *morze – mórz*.

[...]

W deklinacji przymiotnikowej zastosowania *ó* wymiennego z *o* są nieliczne, np. *zdrów – zdrowy*, *wesół – wesoły*, *gotów – gotowy*. Dotyczy to też takich zaimków, jak *mój – moja*, *swój – swoja*, *twój – twoja*, *ów – owa*. Dotyczy to też form z *ż*, np. *cóż*, *któż* wobec *co*, *kto*.

W obrębie koniugacji jednym z gniazd *ó* wymiennego na *o* są formy tryby rozkazującego takich czasowników jak *robić – rób* oraz: *drobić – drób*, *dorobić – dorób*, *wyrobić – wyrób*, *zrobić – zrób*, *boi się – bój się*, *doić – dój*, *oswoić – oswój*, *poić – pój*, *(u)kroić – (u)krój*, *(u)koić* i *(u)kój*, *stroić – strój*, *uspokoić – uspokój*, *uzbroić – uzbrój*, *zdwoić – zdwój*, *solić – sól*, *pozwolić – pozwól*, *modlić się – módl się*, *łowić – łów*, *(od)nowić – (od)nów*, *postanowić – postanów*, *uzdrowić – uzdrów*, *(z)godzić – (z)gódź*, *głodzić – głódź*, *grodzić – gródź*, *słodzić – słódź*, *szkodzić – szkódź*, *wodzić – wódź*, *wozić – wóź*, *(u)korzyć się – (u)kórz się*, *orać – órz*, *tworzyć – twórz*, *spojrzeć – spójrz*, *mnożyć – mnóż*, *(po)łożyć – (po)łóż*. [...]

Pisownia *rz* wywodzi się z dawnego *ŕ* miękkiego, później wymawianego podobnie jak czeskie *ř*, w każdym razie inaczej niż *r* i inaczej niż dzisiejsz *ż (sz)*. Wyodrębnienie zatem tego dwuznaku miało uzasadnienie fonetyczne. [...]

Wśród ważniejszych gniazd pisowni *rz* wymienić należy pozycję przed końcówką *-e* miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników na *-r*, *-ra*, *-ro* (w rzeczownikach męskich także równego mu wołacza, zaś w żeńskich - celownika), np. *kawaler - kawalerze*, *piór – piórze*, *siostra – siostrze*. Ta wymiana jest tak regularna, że pomijanie jej w słownikach ortograficznych jest uzasadnione.

Dodatkowym gniazdem deklinacyjnym *rz* jest mianownik liczby pojedynczej rzeczowników na *r* oznaczającym mężczyzn, a więc o zakończeniu *-rzy* (jeśli nie jest ono zastąpione przez *-owie*). I tak: *ambasadorzy*, *arbitrzy*, *bohaterzy*, *buchalterzy*, *doktorzy*, *felczerzy*, *fizylierzy*, *fryzjerzy*, *grawerzy*, *grenadierzy*, *guwernerzy*, *inżynierzy*, *janczarzy*, *jubilerzy*, *kantorzy*, *karabinierzy*, *kirasjerzy*, *kosynierzy*, *kurierzy*, *łotrzy*, *Madziarzy*, *magistrzy*, *piwowarzy*, *portierzy*, *profesorzy*, *rajtarzy*, *saperzy*, *szoferzy*, *szulerzy*, *Tatarzy*, *Węgrzy*.

W formach męskoosobowych mianowników liczby mnogiej zakończenie przymiotników na *-ry* bywa wymieniane na *-rzy*: *bystrzy*, *chorzy*, *chrobrzy*, *chytrzy*, *dobrzy*, *mądrzy*, *ponurzy*, *przykrzy*, *skorzy*, *tarzy*, *szarzy*, *szczerzy*, *szczodrzy*.

W obrębie koniugacji mamy *rz* wymienne w formach: *babrze* (i innych) wobec *babrać*, *bazgrze* wobec *bazgrać*, *guzdrze się* wobec *guzdrać się* [...].

[...]

Pewną rolę praktyczną przy ustalaniu pisowni *rz* może odegrać wskazówka, że po spółgłoskach *p*, *b*, *f*, *t*, *d*, *k*, *g*, *ch*, *j*, w z reguły pisze się *rz*, nie zaś *ż* (czy też *sz* po bezdźwięcznych), np. *przęsło*, *brzoza*,

trzeba, *drzazga*, *krzyk*, *grzebać*, *chrzan*, *spojrzeć*, *wrzos*. Wyjątki: *pszenica*, *pszczoła*, *kształt*, *kszyk* (nazwa ptaka), *bukszpan*, *gżą się* (od *gzić się*), *piegża*. Pisze się jednak *-sz* w formach stopniowania przymiotników, choćby było po spółgłosce, oraz ż po przedrostkach zakończonych na spółgłoskę, jeśli podstawa zaczyna się od *ż*, np. *obżerać się*, *odżałować*, *odżyć*.

Litera *h* występuje głównie w wyrazach zapożyczonych. O jej stosowaniu informują słowniki ortograficzne, stosując się zwykle do pisowni w języku źródła (np. w łacinie: *honor* [...]. w języku greckim np. *hiperbola*, w niemieckim np. *handel*, w ukraińskim np. *bezhołowie*).

Źródło: Jan Tokarski, *Traktat o ortografii polskiej*, Warszawa 1978, s. 68–72.

Słownik

etymologia

(gr. *étymon* - prawda, istota, znaczenie + *lógos* - słowo, nauka) – językoznawcze pochodzenie wyrazu, źródłosłów; także dział językoznawstwa zajmujący się badaniem pochodzenia i pierwotnego znaczenia wyrazów na podstawie analizy ich budowy morfologicznej, w ujęciu historycznym

fonetyka

(gr. *phōnētikós* – który należy wymówić) – dział językoznawstwa zajmujący się dźwiękową formą języka (w przeciwieństwie do formy pisanej)

morfologia

(gr. *morphe* – kształt, forma + *lógos* - słowo, nauka) – dział gramatyki dotyczący budowy i odmiany wyrazów

Audiobook

Polecenie 1

Wyjaśnij i zilustruj przykładami, na czym polega różnica między dziełem „Mickiewiczowskim” a „mickiewiczowskim”.

Polecenie 2

Wyjaśnij, od czego zależy stwierdzenie prawidłowości zapisu wyrazów, które posiadają wariantywne formy poprawności.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: https://zpe.gov.pl/b/PeylSdg9G

---

1) Wyrok Salomonowy [1].

2) [...] gdybym należała do tamtego świata, tobym nie mogła wydać głosu [2].

3) Głównym powodem nie udzielenia poparcia wnioskom o tytuł profesora jest zbyt mały dorobek naukowy kandydata [3].

4) Na komputerach zna się świetnie, życiowe problemy przywykł rozwiązywać online [4].

Jeśli forma zacytowanych zdań wzbudzi w czytelniku wątpliwości (*Salomonowy* czy *salomonowy*, *tobym* czy *to bym*, *nie udzielenia* czy *nieudzielenia*, *online* czy *on-line*), może sięgnąć po jeden ze słowników ortograficznych, których na rynku wydawniczym nie brakuje. Przypuśćmy, że nasz wahający się czytelnik w celu sprawdzenia pisowni kłopotliwych wyrazów sięgnie do aktualnego (uwzględniającego najnowsze zmiany w ortografii, jakie Komisja Kultury Języka Komitetu Językoznawstwa PAN, a następnie

Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN uchwaliły w latach 1992–1998), obszernego (liczącego około 125 tysięcy haseł) słownika ortograficznego, wydanego w uznanym wydawnictwie: *Nowego słownika ortograficznego PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*. *Nowy słownik ortograficzny* podaje, że można napisać zarówno *Salomonowy* (czyj?), jak i *salomonowy* (jaki?), zarówno *to by* (się dało zrobić), jak i *toby* (tam pojechał), jedynie *nieudzielenie*, a hasła *online* w ogóle nie notuje.

Odnalezienie konkretnych wyrazów w części słownikowej nie sprawia, że czytelnik zyska pewność, iż w sprawdzanych kontekstach zapis jest prawidłowy. Pisownia przymiotników pochodzących od nazw własnych zależy od tego, czy mamy do czynienia z przymiotnikiem dzierżawczym, odpowiadającym na pytanie *czyj?*, czy z przymiotnikiem jakościowym, odpowiadającym na pytanie *jaki?*. Reguła oznacza, że w tekstach polskich możemy spotkać zarówno wyrażenie *dramat Szekspirowski* (= Szekspira), jak i *dramat szekspirowski* (= taki jak Szekspira). Wydaje się, że tytuł prasowego komentarza do wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie ustawy medialnej *Wyrok Salomonowy* jest zapisany błędnie (wyroku nie wydawał Salomon), a jednak pojawił się w ogólnopolskim opiniotwórczym tygodniku. Pisownia cząstki *by* jako wykładnika trybu zależna jest od interpretacji gramatycznej słowa bezpośrednio ją poprzedzającego: z zaimkami piszemy *by* osobno, a ze spójnikami *i* partykułami *ś* łącznie. Pomijając fakt, iż niewielu użytkowników polszczyzny jest w stanie odróżnić zaimek pytajny wzmocniony przez *-ż* w zdaniu *Gdzież by to mogło leżeć* od partykuły ze zdania *Gdzieżby się on tam odważył*, zalecenie łącznej pisowni cząstki by ze wszystkimi spójnikami (*tobym* czy *więcbyś*) kłóci się z intuicją użytkowników języka. Reguła pisowni partykuły *nie* z rzeczownikami nie wymaga interpretacji, gdyż jest jednoznaczna: *nie* z rzeczownikami należy pisać łącznie. Mimo to miesięcznik publicystyczno-informacyjny poświęcony nauce akceptuje zapis błędny. I nie jest to odstępstwo sporadyczne. Rozłączna pisownia nie z rzeczownikami odczasownikowymi jest powszechna. Osoba korzystająca z *Nowego słownika ortograficznego* wątpliwości dotyczących pisowni wyrazu *online* nie rozwieje z powodu nieustabilizowanej i nieskodyfikowanej postaci graficznej nowego zapożyczenia w polszczyźnie. W różnych środowiskach promuje się różną pisownię: *online*, *on-line*, *on line* a nawet – znacznie rzadziej – *onLine*. Zasygnalizowane problemy ortograficzne sprawiają trudności wyrobionym użytkownikom języka polskiego i w dużej mierze dotyczą tych przepisów, które – co potwierdzają losy polskiej ortografii w XX wieku – od lat były kwestiami dyskusyjnymi wśród językoznawców. Znajomość kontekstu historycznego odgrywa istotną rolę w kształtowaniu świadomego stosunku do spraw języka. Wiedza dotycząca najnowszej historii polskiej ortografii pozwala z dystansem spojrzeć na współczesny stan polskiej ortografii i zrozumieć powody współczesnych problemów z pisownią.

Źródła: Elżbieta Awramiuk, *O pożytkach płynących z wiedzy o historii ortografii,* https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1122/1/BAJ%20s.%2047-54.pdf
[1] „Polityka” nr 13 (2548) z 1.04. 2006, s. 25.
[2] „Wysokie obcasy” nr 42 (443) z dn. 20.10.2007, s. 21.
[3] „Sprawy Nauki” 2007/8-9 (125). Dostęp 6.11.2007: www.sprawynauki.edu.pl/?section=article&ref=issue&art_id=2477.
[4] „Polityka” nr 45 (2628) z 10.11.2007, s. 41.

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne formy.

- [ ] Wyjechał by za granicę.
- [ ] Niepalenie jest wskazane.
- [ ] To sienkiewiczowski typ bohatera.

Ćwiczenie 2

Zaznacz zasadę ortograficzną, która jest wynikiem przemian i procesów zachodzących w obrębie języka.

- ◯ Zasada historyczna.
- ◯ Zasada fonetyczna.
- ◯ Zasada konwencjonalna.
- ◯ Zasada morfologiczna.

Mapa myśli

Polecenie 1

Uzupełnij mapę myśli brakującymi przykładami ilustrującymi zasady językowe.

Polecenie 2

Na podstawie multimedium oraz wiadomości z lekcji napisz notatkę w punktach zbierającą najważniejsze informacje na temat zasady historycznej.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik
Przedmiot: Język polski

Temat: Jak to się pisze? Historyczna zasada pisowni polskiej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto stosuje podstawowe zasady pisowni polskiej (fonetyczną, morfologiczną, historyczną i konwencjonalną) w zachowaniu poprawności zapisu wypowiedzi.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna jedną z czterech zasad rządzących polską ortografią;
- poda przykłady wyrazów, których pisownia uwarunkowana jest zasadą historyczną;
- dowie się, jak ewoluował polski system językowy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- słowniki etymologiczne.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel rozdaje uczniom słowniki etymologiczne i poleca, by odszukali dowolny wyraz. Zadaniem uczniów jest wyszukanie dawnych form zapisu ortograficznego wyrazu i wyjaśnienie, czy różni się on od współczesnej wersji. Po ogólnoklasowej dyskusji na temat zmian w zapisie wybranych przez uczniów wyrazów, ale także ich pochodzenia, nauczyciel informuje uczniów, że ewolucja ortograficzna jest procesem długotrwałym, na który wpływają trzy najważniejsze zasady: etymologia, fonetyka i morfologia. Uczniowie zapoznają się z tym pojęciami z sekcji „Przeczytaj".
2. Nauczyciel informuje uczniów o celach lekcji i zapisuje jej temat na tablicy.
3. Lista rekomendowanych przez Radę Języka Polskiego słowników etymologicznych zamieszczona została w sekcji „Materiały dodatkowe" scenariusza.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z najważniejszymi informacjami z sekcji „Przeczytaj". Następnie przystępują do pracy z multimedium – wysłuchują nagranie i na jego podstawie wyjaśniają i ilustrują przykładami, na czym polega różnica między dziełem „Mickiewiczowskim" a „mickiewiczowskim". Wykonują przyporządkowane do multimedium ćwiczenia.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie przechodzą do sekcji „Mapa myśli". Wspólnie z nauczycielem analizują mapę. Następnie wykonują polecenia 1 i 2. Chętna osoba odczytuje odpowiedzi.
2. Nauczyciel przeprowadza podsumowanie metodą kosza i walizki. Rozdaje uczniom kartki w dwóch kolorach (np. zielony i żółty). Na zielonych kartkach uczniowie zapisują informacje i umiejętności, które uznali podczas lekcji za cenne, przydatne. Na żółtych – zbędne. Nauczyciel odczytuje refleksje uczniów.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij, od czego zależy stwierdzenie prawidłowości zapisu wyrazów, które posiadają wariantywne formy poprawności.

Materiały dodatkowe

- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2008.

- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1993.
- Długosz-Kurczabowa K., *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.
- Długosz-Kurczabowa K., *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008.
- Malec M., *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.
- Rospond S., *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimedium z sekcji „Audiobook", aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.